

Eugenia GUGULAN,

doctorandă, lector-universitar

al Catedrei „Drept privat” a Academiei ”Ștefan cel Mare” a MAI

ANALIZA CONCEPTUAL-APLICATIVĂ A FENOMENULUI SEPARATISMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Rezumat

Acest articol expune în mod succint analiza conceptual-aplicativă a separatismului în regiunea transnistreană. Este clar de la sine că nu poate fi vorba despre un stat independent și suveran atunci când pe teritoriul acestuia există focare separatiste transformate în conflicte de lungă durată. În acest context sunt tratate felurile separatismului, cauzele care condiționează acest fenomen precum și căile de soluționare a acestuia.

Cuvinte-cheie: separatism, secesiune, suveranitate, statalitate, autodeterminarea poporului.

Summary

This article briefly exposes conceptual analysis applied separatism in the transnistrian region. The author analyzes contemporary issues of secession and self-determination and the international agreements in this regard. It goes without saying that no one can talk about an independent and sovereign state when its territory separatist outbreaks are converted into long-term conflicts. In the present article is taken a new attempting to give a scientific explanation of the contemporary phenomenon of the separatism. In this context the author treated kinds of separatism, which condition causes this phenomenon and ways to solve it.

Keywords: separatism, secession, sovereignty, statehood, principle of self-determination of the people.

Fenomenul separatismului nu reprezintă deja pentru cei mai mulți dintre noi o noutate politică. Realitatea de după 1990 oferă suficiente exemple de astfel de produse ale mișcărilor separatiste. Această ruptură teritorială din sânul statului-nucleu ia forme diverse: de la tratative diplomatice, negocieri, concesiile pe bază de interese, până la uz de forță așa cum s-a întâmplat în Kosovo, Transnistria (Republica Moldova), Osetia de Sud (Georgia).

Prin **separatism sau secesiune** se înțelege intenția unor locuitori ai unui teritoriu de a se separa, de a se desprinde de la un mare grup etnic, social, religios, sau de la statul căruia aparține; totodată, poate fi definită și ca mișcare, curent care susține separarea politică, autonomia față de un stat unitar¹.

Vorbind despre separatism nu putem trece cu vederea faptul că acesta perturbază în mod evident statalitatea și suveranitatea unui stat atât din punct de vedere geopolitic, cât și economic.

Statalitatea constituie calitatea unei entități politice, care posedă toate caracteristicile unui stat. Statul, la rândul său, poate fi definit ca o instituție su-

¹ Cușnir V., Berliba V., „Terorismul și separatismul: fenomene de pericolozitate sporită pentru societatea contemporană”, Chișinău, Editura Știința, 2010, 5 p.

prastructurală, care reglementează, pe plan național și internațional, organizarea politică și administrativă a unui teritoriu bine definit; modul de organizare social-politică și administrativă a unei comunități².

La rândul său, **suveranitatea** se caracterizează ca fiind o putere absolută, putere a unui stat de a conduce și de a constrânge sau, și mai larg, ca supremația puterii de stat pe plan intern și independența statului, pe plan extern, față de orice altă putere. Pe plan intern, suveranitatea înseamnă dreptul exclusiv și legitim al statului de a reglementa viața societății în ansamblu, prin emiterea legilor și altor reguli juridice, și de a aplica sancțiuni în numele interesului general. Pe plan extern, suveranitatea presupune capacitatea de a intra în relații cu alte state pe baze legitime, conform dreptului internațional.

Ca urmare, putem constata incapacitatea guvernării de a lua decizii independente de ordin social, politic sau economic atunci când există astfel de teritorii convențional separate de teritoriul unui stat, ce creează instabilitatea atât pe plan intern, cât și internațional.

Separatismul fiind caracterizat prin tendința de separare de la un întreg, se prezintă sub următoarele forme:

1) Separatism teritorial – constituie o separare din teritoriul unui stat a unei porțiuni din acesta, fiind deseori mușamalizat de către adepții săi prin principiul autodeterminării unui grup de persoane (de regulă, de aceeași etnie, religie, cultură). Examinând corelația dintre autodeterminare a poporului și integritatea teritorială a statului, este important să se delimiteze corect autodeterminarea poporului de separatism.

Separatismul teritorial poate fi văzut ca o mișcare neligitimă și legitimă concomitent. Ea este întotdeauna neligitimă în viziunea statului, venind în contradicție cu legislația oficială. Problema constă în legalitatea puterii statului și corespunderea politicii promovate dreptului și moralei. Astfel, separatismul poate să pară legitim din punct de vedere moral, trezind compătimire față de „popoarele slabe dominate de state puternice” și să se justifice ca fiind o reacție adecvată la acțiunile statului prin realizarea dreptului istoric la autodeterminare.

Autodeterminarea poporului este un fenomen progresist prin semnificația sa politică, ce asigură popoarelor cele mai optime condiții de dezvoltare reușită. Separatismul comportă un sens negativ, deoarece scopul separatismului este de a deteriora unitatea politică, economică, constituțională, de a dezmembra statul unic, unitar. Autodeterminarea nu afectează unitatea organică istoric-teritorială. Este firesc că teritoriile limitrofe se mențin din timpuri vechi datorită relațiilor economice, culturale, politice³.

În cazul separatismului are loc suprimarea relațiilor politice, culturale în limitele unui singur teritoriu național. În cazul autodeterminării procesul se derulează în conformitate cu un ansamblu de acte și tratate internaționale de drept, recunoscute pe arena politică. Totodată, practica internațională a evaluat dreptul la

² Dicționar enciclopedic ilustrativ, Chișinău, 1999.

³ C.J. Daniela Lameș, „Aspecte comparative privind suveranitatea teritorială”, Logos Universality Mentality Education Novelty, Section Law, Iași, 2011, Editura Lumen, p. 202.

autodeterminare în așa manieră, încât nu permite retrasarea frontierelor. Inamovibilitatea frontierelor este un principiu general al dreptului internațional și în sprijinul acestuia vin mai multe norme internaționale, precum Actul Final de la Helsinki; Convenția de la Viena cu privire la Dreptul Tratatelor, din 1978; Convenția de la Viena cu privire la Succesiunea Statelor în vederea Tratatelor din 1969.

Generalizând opinia mai multor specialiști în domeniu dreptului internațional, putem conchide că în procesul de revendicare a dreptului la secesiune secesiunii urmează să demonstreze că:

- a) secesiunii constituie „un popor”;
- b) statul din care actualmente fac parte le încalcă brutal drepturile;
- c) nu există soluții de alternativă, atât în dreptul intern, cât și în cel extern, de rezolvare a conflictului.

2) Separatismul politic – este o mișcare politică ce urmărește să despartă o regiune, o provincie sau un stat de țara sau de un ansamblul mai vast căruia aceasta aparține, acționând în special prin mijloace pașnice sau violente; uneori este posibilă folosirea concomitentă a metodelor sus-menționate.

Separatismul se manifestă în formă politică, acționând în special prin intermediul propagandei, dar și în forme violente, utilizând forța armată sau mijloace teroriste pentru a diviza statul. Formele extreme de separatism apar în comunitățile în care un număr important de persoane dorește să obțină statut de majoritate dominantă, iar viitorii lideri separatiști doresc să se realizeze în calitate de „lideri de stat” și să întemeieze birocrății noi care să fie plătite de „popoarele autodeterminate” în cazul reușitei mișcării separatiste. Pretendenții la funcțiile de „lideri ai statului” profită de apariția unui pretext pentru a amplifica nemulțumirea populației din regiune față de autoritățile centrale, bazându-se pe realități obiective, cum ar fi specificul istoric al regiunii sau politica statului față de regiune și utilizând diferite metode de manipulare a opiniei publice.

Transpunerea în practică a acestei dorințe sau așteptări înseamnă mai mult decât obținerea ei, pe o cale sau alta, și anume ruperea totală de statul căruia aparține și recunoașterea noii entități statale de către comunitatea internațională ca având statut de stat suveran, independent și autonom. Aceste vaste obiective deseori se traduc în viață doar prin constituirea unor structuri paramilitare. Tendințele separatismului politic, ca și cele ale altor forme de separatism, de regulă, sunt în criză de timp – dacă de la începerea primelor mișcări separatiste și până la îndeplinirea obiectivelor sale finale s-a scurs prea mult timp, ele trec în faza înghețată.

3) Separatismul etnic – diferendele etnice reprezintă, la ora actuală, amenințarea majoră la adresa păcii și securității naționale, deoarece acestea, de regulă, duc în mod inevitabil la conflicte și dezordini în masă, care sunt organizate și manipulate de către un grup de persoane, fiind finanțate din exterior. Obiectivul unora dintre ele este separarea de statele respective și crearea unor ținuturi autonome sau chiar a unor state noi.

Expresia „purificare etnică” a servit deseori drept un mijloc de alimentare a separatismului etnic. În viziunea separatiștilor etnici, cadrul purificării etnice este

statul național care încearcă să-și omogenizeze populația⁴ în jurul unui model de limbă și cultură, totodată încălcându-le drepturile reprezentanților altor etnii, care la fel fac parte din acest stat.

Anterior, s-a menționat că fenomenul secesiunii poate fi justificat doar prin prisma următoarelor condiții:

a) demonstrarea faptului că secesioniștii se încadrează în noțiunea de „popor”. De regulă, termenul „popor” presupune un grup etnic sau o „națiune” în sensul clasic al acestuia. Actualmente însă se constată că pe teritoriul transnistrean este format un grup cu scopuri și norme comune, care nu reflectă interesele de „facto” ale populației. Cu atât mai mult, conform datelor ultimului recensământ realizat în 1992, s-a arătat că 40% din populație sunt moldoveni, 28% – ucraineni și doar 25% – ruși.

b) statul din care actualmente fac parte le încalcă brutal drepturile.

E de menționat, că locuitorii din stânga Nistrului beneficiază de un ansamblu extins de privilegii de care de fapt nu beneficiază ceilalți cetățeni ai Republicii Moldova cum ar fi:

- abolirea taxei pentru polița de asigurare medicală;
- abolirea taxelor pentru perfectarea actelor de identitate națională;
- oferirea burselor de studii la instituțiile de învățământ superior;
- scutirea agenților economici de taxele de import și cele ecologice;
- scutirea pentru taxe de livrare a gazelor naturale (acestea fiind recunoscute ca datorie a RM față de furnizorii externi).

Așa - numita Republica Moldovenească Nistreană încalcă grav dreptul la libera circulație, stabilind în mod voluntar punctele de control, are loc încălcarea dreptului la învățământ, încălcarea abuzivă a dreptului de proprietate (nu este instituit dreptul de proprietate privată asupra terenurilor cu destinație agricolă, aceasta constituind proprietatea publică) etc.

c) nu există soluții de alternativă atât în dreptul intern, cât și în cel extern de rezolvare a conflictului.

Separatismul din Republica Moldova a fost moștenit odată cu destrămarea Imperiului Sovietic și, la fel ca și alte focare separatiste, s-a soldat cu un conflict armat.

De nenumărate ori au fost întreprinse tentative de a soluționa conflictul cu implicarea altor state și organisme internaționale ale comunității europene, însă până la urmă nu s-a ajuns la un numitor comun.

Necesitatea soluționării conflictului transnistrean este condiționată de faptul că conflictul transnistrean s-a agravat pe parcursul existenței sale, transformându-se într-un conflict „înghețat”, că regimul secesionist se prezintă sub formă de „Republica Moldovenească Nistreană”, dotată cu toate elementele caracteristice statului (cu excepția recunoașterii internaționale oficiale), că interesul și doleanțele cetățenilor Republicii Moldova pentru o posibilă reunire a statului sunt în continuă descreștere.

Totodată, analizând situația existentă, putem concluziona că soluționarea

⁴ Rurac Ira, „Separatismul și impactul lui asupra procesului de edificare a statalității în Republica Moldova”, Institutul de Politici Publice, 2002, 43 p.

definitivă a conflictului este posibilă doar în cazul reintegrării Republicii Moldova, fără ca regiunea din stânga Nistrului să obțină un statut special de autonomie. Realizarea acestui obiectiv necesită o voință politică fermă din partea autorităților ambelor maluri ale Nistrului, fiind susținute și de comunitatea europeană și de alte state vecine.

Enclava din stânga Nistrului nu se bucură nici până în prezent de un control efectiv din partea autorităților de la Chișinău. Liderii de la Tiraspol în repetate rânduri fac referire la dreptul fundamental al popoarelor la autodeterminare, însă tendințele de separare de la un stat deja existent și formarea unui stat aparte nu pot fi calificate decât ca niște tendințe secesioniste nejustificate.

Bibliografie

1. Buruian A., Balan O., Șerbenco E., „Drept internațional public”, Chișinău, 2005.
2. Cușnir V., Berliba V., „Terorismul și separatismul: fenomene de pericolitate sporită pentru societatea contemporană”, Chișinău, Editura Știința, 2010.
3. Dușu Petre, „Conflictul transnistrean – permanentă sursă de instabilitate în zonă”, în volumul Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România, Sesiune anuală de comunicări științifice, București, 25 XI. 2004, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.
4. Dușu Petre, „Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre”, în volumul Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, a V-a sesiune științifică internațională, 21-22 noiembrie, București, 2005, București, Editura UNAp; 2005.
5. Dușu Petre, „Globalizare versus separatism politic”, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010.
6. Rurac I., „Separatismul și impactul lui asupra procesului de edificare a statalității în Republica Moldova”, 2002.
7. „Drepturile omului în regiunea transnistreană a Moldovei”, studiu realizat de Promo-Lex, Chișinău, 2014.
8. <https://promolex.md/1867-incalcari-ale-dreptului-de-proprietate-in-regiunea-transnistreana-in-attentia-ctedo/>
9. <https://promolex.md/1976-incalcarea-dreptului-de-proprietate-in-regiunea-transnistreana-vizata-intr-un-dosar-la-ctedo/>
10. <http://epochtimes-romania.com/news/cum-sunt-incalcate-drepturile-omului-in-regiunea-transnistreana-confiscarea-terenurilor-agricole-interviu---253143>
11. www.civic.md/stiri-ong/27107-moldova-si-rusia-ar-putea-raspunde-pentru-incalcarea-dreptului-la-proprietate-in-regiunea-transnistreana.html
12. https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldoveneasc%C4%83_Nistrean%C4%83
13. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Transnistria>

RECENZENT: Igor TROFIMOV, doctor în drept, conferențiar universitar, șef Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare”